

ปัจจัยที่ส่งผลต่อการดำรงอยู่ของตึกแถวเก่าในย่านชุมชนชาวจีน

ถนนราชดำเนิน จังหวัดนครศรีธรรมราช

Factors Contributing to Existence of the old shophouses in Chinese community, Ratchadamnoen Road, Nakhon Si Thammarat

จิตติมา พีระพัฒน์¹ สุภาวดี เชื้อพราหมณ์²

Jittima Peerapat¹ Supawadee Chuapram²

Received: 20/07/2022

Revised: 20/09/2022

Accepted: 09/12/2022

บทคัดย่อ

งานวิจัยนี้ ตั้งคำถามถึง การดำรงอยู่ของตึกแถวเก่าในย่านเมืองประวัติศาสตร์ว่า อยู่ได้ด้วยปัจจัยใดและเปลี่ยนแปลงด้วยปัจจัยใด โดยมุ่งอธิบายปัจจัยการเปลี่ยนแปลงที่แสดงการปรับตัว เพื่อการดำรงอยู่ของสถาปัตยกรรมพื้นถิ่นที่มีคุณค่าประเภทตึกแถว อันเป็นสถาปัตยกรรมที่สะท้อน “ความเป็นเมืองทำการค้าในอดีต” ควบคู่ไปกับวิถีชีวิตผู้คนในชุมชนเมืองเก่ากรณีศึกษา ย่านชุมชนชาวจีนบริเวณถนนราชดำเนิน จังหวัดนครศรีธรรมราช ท่ามกลางการเปลี่ยนแปลงของเมืองที่เติบโตทางเศรษฐกิจ การเปลี่ยนแปลงเส้นทางคมนาคม และความทันสมัยที่ไม่ได้สอดคล้องพอดีกับนโยบายภาครัฐในการส่งเสริมความเป็นเมืองประวัติศาสตร์ ส่งผลให้ “คนในชุมชน” กับ “สถาปัตยกรรม” ปรับวิถีการอยู่อาศัย หรือใช้พื้นที่ในชีวิตประจำวันในถิ่นที่แตกต่างหรือเปลี่ยนไปอย่างไร

การอธิบายความเป็นตึกแถวนั้นใช้การศึกษาลักษณะการอยู่อาศัย อัตลักษณ์ของสถาปัตยกรรม ความเปลี่ยนแปลง และปัจจัยที่ก่อให้เกิดความเปลี่ยนแปลงเพื่อสะท้อนสถานการณ์การดำรงอยู่ของสถาปัตยกรรมพื้นถิ่นประเภทตึกแถวในฐานะชีวิตวัฒนธรรม หลุดจากกรอบการอนุรักษ์เฉพาะตัวสถาปัตยกรรม โดยมุ่งศึกษาเจาะจงที่ชุมชนคนจีนบนถนนราชดำเนินอันเป็นแกนสำคัญของเมืองมีประวัติศาสตร์ วัฒนธรรม และการพัฒนาเมืองทางกายภาพซ้อนทับกันหลายยุคสมัย

วิธีการวิจัย ผลงานนี้เป็นงานวิจัยเชิงคุณภาพ สัมภาษณ์เชิงลึก โดยใช้ภาพถ่าย แผนผัง สัมภาษณ์เชิงลึก และสำรวจรังวัดสถาปัตยกรรม เลือกสรรตึกแถวที่ยังคงสัมพันธ์กับชุมชน มีความโดดเด่นของสถาปัตยกรรมที่สะท้อนวัฒนธรรม และมีอายุ 50 ปีขึ้นไป จำนวน 6 หลัง ใช้การวิเคราะห์ข้อมูลร่วมกับข้อมูลประวัติศาสตร์ การปกครอง เศรษฐกิจ ความเปลี่ยนแปลงสังคมวัฒนธรรม ทฤษฎีองค์กร และสถาปัตยกรรมตึกแถวในภาคใต้

ผลการวิจัยชี้ให้เห็นการดำรงอยู่ของตึกแถวในย่าน มาจากผู้อยู่อาศัยเป็นสำคัญ ซึ่งยังคงใช้ชีวิตประจำวันในตึกแถวและในย่านนี้ จากปัจจัยความเป็นเครือญาติ และการตระหนักถึงความเป็นชุมชนชาวจีนเดิมในย่านท่าวัง และการเปลี่ยนแปลงที่

¹⁻² สาขาสถาปัตยกรรม สำนักวิชาสถาปัตยกรรมศาสตร์และการออกแบบ มหาวิทยาลัยวลัยลักษณ์

Department of Architecture, School of Architecture and Design, Walailak University

ผู้นิพนธ์ประสานงาน อีเมล: kay046@yahoo.com

กระทบกับความเปลี่ยนแปลงของตึกแถวทางกายภาพ คือ การเปลี่ยนเส้นทางคมนาคมไปใช้ถนนอื่นที่กว้างและจอดรถสะดวกกว่า และกระแสความทันสมัย ความสะดวกสบาย ทำให้การใช้ตึกแถวเป็นเพียงร้านค้ามากกว่าใช้อาศัยดังเช่นในอดีต และลักษณะเฉพาะของตึกแถวที่มีคุณค่ามี 3 ประเภท คือ เรือนแถวครึ่งไม้ครึ่งปูน ตึกแถวชิโนยูโรเปียน และตึกแถวจีนพาณิชย์สมัยใหม่ ที่มีลักษณะเด่น คือ การประดับประดาน้อย เน้นการใช้สอยมากกว่าสัญลักษณ์ทางสถาปัตยกรรม

คำสำคัญ: ตึกแถว การดำรงอยู่ ความเปลี่ยนแปลง ชุมชนชาวจีนเก่า นครศรีธรรมราช

Abstract

This research questioned what factors are affected to existence in the change of old shophouses in historic towns. The objective emphasized to explain coexistence and transformation of the old shophouses as the vernacular architecture that represented the way of life in the old community of Nakhon Si Thammarat as a historical trading port among the city's economic growth, the changes of transport routes, and the modernization together with government policies to promote historical urbanization that affected the existence of shophouses.

The study consisted of the living way, the identity of the shophouses, and the factors of change to affect the coexistence of the vernacular architecture under the viewpoint of vernacular architecture as cultural life, focused the old shophouses of Chinese community on Ratchadamnoen Road, which is the core of the city and has history, socio-culture, and the development that overlapped the physical community in many eras.

Methodologically, this research used qualitative study and field survey methods such as photography, mapping, in-depth interviews, and architectural surveys. The six shophouses were selected from 1) the reflected of this traditional community and culture, and 2) those aged more than 50 years, for comparative study. Data were derived from documentary sources; historical data, policy, economy, socio-cultural changes, and shophouses of the southern Thai region.

The results pointed out that the existence of shophouses in their everyday lives through kinship and awareness of the old Chinese community was called "Tha Wang." The impacted change is 1) the transportation route change. The car parking is essential for trade. 2) Modern life is altering local life. The factors determine the use of shophouses. Today, they use a shophouse as only a shop, but in the past, they used it to live (as a house with a shop). The characteristics of the old shophouses were found three types: 1) half-timbered and mortar shophouses, 2) Sino-European shophouses, and 3) modern Chinese shophouses. This old shophouses are often not adorned but focus on functional activities rather than appearance.

Keywords: Shophouse, Existence, Change, Chinese old town, Nakhon Si Thammarat

1. บทนำ

สถาปัตยกรรมพื้นถิ่นประเภทตึกแถว ซึ่งมีรากฐานมาจากวัฒนธรรมการค้า ความเป็นเมืองท่าค้าขายในอดีตอันเป็นจุดเชื่อมต่อการเปลี่ยนแปลงจากการคมนาคมทางน้ำสู่ทางบก และมีชุมชนชาวจีนตั้งถิ่นฐานเป็นหลัก โดยเฉพาะในพื้นที่ภาคใต้ สถาปัตยกรรมตึกแถวปรากฏในย่านค้าขายที่สำคัญในอดีต ในบริเวณภาคใต้ฝั่งตะวันออก ได้แก่ สงขลา ปัตตานี นครศรีธรรมราช เป็นต้น ส่วนบริเวณภาคใต้ฝั่งตะวันตก ได้แก่ ภูเก็ต ตรัง ตะกั่วป่า เป็นต้น แต่ในขณะเดียวกันการเติบโตของเมืองทางด้านเศรษฐกิจ กระแสความทันสมัย ทำให้ผู้คนปรับเปลี่ยนวิถีชีวิตและรูปแบบการอยู่อาศัย รวมถึงรูปแบบสถาปัตยกรรม อันส่งผลกระทบต่อสถาปัตยกรรมพื้นถิ่นที่สะท้อนวิถีชีวิตผู้คนในถิ่นนั้น โดยเฉพาะตึกแถว อันมีความสำคัญทางประวัติศาสตร์ความเป็นเมืองเก่า แม้ว่าจังหวัดนครศรีธรรมราชอันเป็นหนึ่งในเมืองเก่าที่กำลังอยู่ระหว่างพัฒนาการรอบการอนุรักษ์และพัฒนาเมือง ซึ่งหากกำหนดเพียงกรอบการพัฒนากายภาพไม่ครอบคลุมการเปลี่ยนแปลงของวิถีชีวิตผู้อยู่อาศัยและชุมชนควบคู่กัน จะไม่สามารถสะท้อนเป้าหมายของการอนุรักษ์และพัฒนาที่ประวัติศาสตร์และชีวิตวัฒนธรรมได้อย่างยั่งยืน

ข้อมูลการศึกษาวิจัยด้านสถาปัตยกรรมในภาคใต้มีอยู่น้อยมาก ซึ่งนักวิชาการด้านสถาปัตยกรรมให้ทัศนะว่า การศึกษาเกี่ยวกับเรือนไทยในภาคใต้เพิ่งมีปรากฏในช่วงปลายปีพ.ศ. 2520 และมีอยู่อย่างจำกัดจึงยังมีเนื้อหาสาระอีกหลายประเด็นที่ยังไม่ได้รับการศึกษาค้นคว้า (วิมลสิทธิ์ หรยางกูร, วีระ อินพันทัง, และสันติ ฉันทวิลาสวงศ์, 2544) และการศึกษาพรมแดนความรู้เกี่ยวกับตึกแถวในประเทศไทยของปัทม วงศ์ประดิษฐ์ และเกรียงไกร เกิดศิริ (2561) ชี้ประเด็นว่า การศึกษาวิจัยเรื่องตึกแถวในพื้นที่ภาคใต้มีการศึกษาเพิ่มมากขึ้นในช่วงสองทศวรรษที่ผ่านมาซึ่งมุ่งเน้นความเชื่อมโยงของเศรษฐกิจ สังคม วัฒนธรรม และรองลงมา คือ รายละเอียดทางสถาปัตยกรรม ประวัติศาสตร์สถาปัตยกรรม เมืองและชุมชน เป็นต้น ซึ่งส่วนใหญ่มุ่งประเด็นไปที่ตัวสถาปัตยกรรมเป็นหลัก แต่มีหนึ่งในข้อเสนอแนะของการศึกษาที่น่าสนใจ คือ ควรมีการศึกษาเรื่องทัศนคติ การปรับตัว และวิถีชีวิตของผู้อยู่อาศัยในตึกแถวเพื่อจะสามารถคาดการณ์การดำรงอยู่ของตึกแถวในอนาคต ซึ่งเป็นประเด็นที่ผู้วิจัยสนใจ

การศึกษาเรื่องตึกแถวในเมืองเก่า จังหวัดนครศรีธรรมราช ในฐานะเมืองประวัติศาสตร์ ที่ผู้คนมีความหลากหลายทางวัฒนธรรม มีการเติบโตของเมืองอย่างรวดเร็ว โดยเฉพาะเส้นถนนราชดำเนินอันเป็นแกนกลางของเมือง มีชุมชนคนไทย คนไทยเชื้อสายจีน และคนมุสลิม ตั้งถิ่นฐานอยู่เป็นกลุ่มตลอดเส้นถนนอย่างหลากหลาย โดยเฉพาะตึกแถวที่เป็นตัวแทนของการค้าและความเป็นเมือง มีการเปลี่ยนแปลงทั้งรูปลักษณะทางสถาปัตยกรรม การใช้พื้นที่ที่สอดคล้องกับความเปลี่ยนแปลงของวิถีชีวิตผู้อยู่อาศัย ปัจจัยทางเศรษฐกิจ สังคมวัฒนธรรมที่กำลังก้าวสู่ความทันสมัย และนโยบายของภาครัฐที่ภายหลังสนับสนุนภาพลักษณ์ความเป็นเมืองเก่านครศรีธรรมราช สนับสนุนการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม จึงเกิดคำถามของการวิจัยคือ **หนึ่ง** ตึกแถวของชุมชนชาวจีนที่สะท้อนวิถีชีวิตพื้นถิ่นยังคงดำรงอยู่หรือไม่ อย่างไรและด้วยปัจจัยใด **สอง** ตึกแถวชุมชนชาวจีนในถนนราชดำเนินมีลักษณะเฉพาะอย่างไร มีการเปลี่ยนแปลงของรูปลักษณะทางกายภาพและการใช้พื้นที่ในตึกแถวและสัมพันธ์กับพื้นที่เมืองอย่างไร

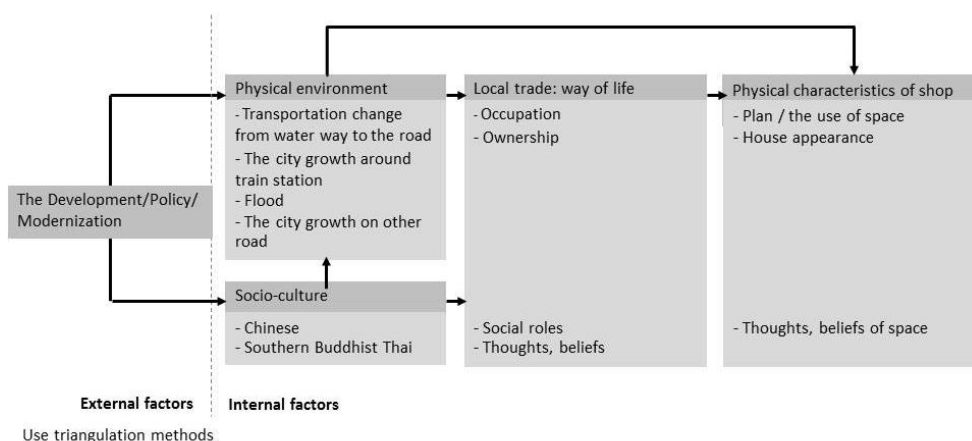
ตึกแถวบนเส้นถนนราชดำเนิน บริเวณท่าวัง ได้ถูกขึ้นทะเบียนเป็นย่านชุมชนเมืองเก่า พ.ศ. 2553 และเป็นย่านชุมชนชาวจีนที่มาตั้งถิ่นฐานต่อเนื่องตั้งแต่อดีต และก่อสร้างเป็นตึกแถวในสมัยรัชกาลที่ 5 อันเป็นภาพตัวแทนของเมืองท่าการค้าในอดีต ที่แสดงการเปลี่ยนแปลงและซ้อนทับที่มาจากการปกครอง การพัฒนาการคมนาคม และวัฒนธรรมสมัยใหม่อย่างต่อเนื่องจนถึงปัจจุบัน การดำรงอยู่ของตึกแถวและวิถีชีวิตผู้อยู่อาศัยในชุมชนดั้งเดิมนั้นเชื่อมโยงอย่างมีนัยยะสำคัญ ซึ่งเป็นหัวใจในการอนุรักษ์เมืองประวัติศาสตร์ อันสะท้อนชีวิตวัฒนธรรมของพื้นที่อย่างแท้จริง ไม่ได้เป็นเพียงภาพลักษณ์หรือเป็นเพียงฉากจำลองเมืองเก่า การศึกษานี้จะเป็นองค์ความรู้พื้นฐานทางวิชาการด้านการปรับตัวของสถาปัตยกรรมพื้นถิ่นและ

ชุมชนท่ามกลางความเปลี่ยนแปลง กรณีศึกษาเมืองประวัติศาสตร์นครศรีธรรมราช ผลการศึกษาจะอธิบายอัตลักษณ์ของ
ตึกแถวเก่าในย่านนี้ ตลอดจนความเปลี่ยนแปลง และเหตุปัจจัยที่ยังคงดำรงอยู่และเหตุปัจจัยของความเปลี่ยนแปลง ซึ่งนำไปสู่
การอนุรักษ์และพัฒนาพื้นที่เมืองประวัติศาสตร์ของนักวิชาการ นักออกแบบ ชุมชนและภาครัฐอย่างสมดุล

2. วัตถุประสงค์ของการศึกษา

2.1 ค้นพบปัจจัยการดำรงอยู่และการเปลี่ยนแปลงของสถาปัตยกรรมประเภทตึกแถวเก่าบนถนนราชดำเนิน บริเวณ
เชิงสะพานราเมศวร์และท่าวัง จังหวัดนครศรีธรรมราชที่เชื่อมโยงกับวิถีชีวิตผู้อยู่อาศัยและบริบททางกายภาพ เศรษฐกิจ สังคม
วัฒนธรรมและนโยบายการพัฒนาของภาครัฐ

2.2 ศึกษาสัญลักษณ์ทางสถาปัตยกรรมเฉพาะตัวของตึกแถวเก่าบนถนนราชดำเนิน บริเวณเชิงสะพานราเมศวร์
และท่าวัง จังหวัดนครศรีธรรมราช และความเปลี่ยนแปลงทางกายภาพ

รูปที่ 1 กรอบแนวคิดในการวิจัย

3. วิธีการวิจัย

3.1 กรอบแนวคิดในการศึกษา

การศึกษาสถาปัตยกรรมใช้กรอบมุมมองสถาปัตยกรรมเป็นพื้นที่ที่มีความหมายเชื่อมโยงมนุษย์และ
สภาพแวดล้อม ในการสะท้อนความเป็นตัวตน (Being) “being-in-the-world” ของมนุษย์ที่ไม่สามารถดำรงอยู่ได้โดย
ปราศจากเงื่อนไขของความสัมพันธ์ในระดับต่าง ๆ (Heidegger, 2008; Sharr, 2007 อ้างใน สันต์ สุวัชรานันท์ และวัน
ฉัตร ด่านหงส์มังก, 2562, หน้า 9;) และ Norberg-Schulz (1980) เลือกใช้คำว่า “ถิ่นที่” (Place) แทนคำว่าพื้นที่ ซึ่งเป็น
ผลลัพธ์ความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์และพื้นที่แบบที่เป็นอยู่ มีความแตกต่างของคุณสมบัติ (character) ในแต่ละพื้นที่ มีจิต
วิญญาณของถิ่นที่ (Spirit of Place) ที่มียุขยายมากกว่าตำแหน่งที่ตั้ง (location) และมองชุมชนมีฐานะเป็นพื้นที่ทางสังคม
(social space) และเป็นพื้นที่ที่มีประโยชน์และใช้สอยในชีวิตประจำวัน (used and useful spaces) แต่มีบางสิ่งแฝงอยู่
“The space of (social) order is hidden in order of space.” (Lefebvre, 1995 อ้างใน ไชยรัตน์ เจริญสินโอฬาร, 2549)

ในการคลี่คลายความเชื่อมโยงที่ส่งผลต่อสถาปัตยกรรม ผู้วิจัยเลือกใช้แนวคิดองค์รวม (holistic)² ในการมองทุกสิ่งเป็นไปตามเหตุและปัจจัยและเมื่อเหตุปัจจัยเปลี่ยนก็ส่งผลเปลี่ยนไป และมองวัฒนธรรมในลักษณะ “ชีวิตวัฒนธรรม” ในการศึกษาทำความเข้าใจลักษณะทางวัฒนธรรมที่ปรับตัวเปลี่ยนแปลงไปตามสภาวะแวดล้อม (ศรีศักร วัลลิโภดม, 2536, หน้า 15-26) การปรับตัวโดยใช้วัฒนธรรมเป็นเครื่องมือในสภาพแวดล้อมแต่ละถิ่นที่ ภายใต้แนวคิด นิเวศวัฒนธรรม (cultural ecology) Steward (1979) อธิบายว่า เป็นกระบวนการปรับตัวของสังคมภายใต้อิทธิพลของสภาพแวดล้อม (adaptation to environment) “The processes by which a society adapts to its environment.” (Winthrop, 1991 cited Steward, 1968) โดยเน้นที่อิทธิพลของสภาพแวดล้อมว่าเป็นตัวกำหนดกระบวนการวิวัฒนาการทางสังคมวัฒนธรรม เชื่อมโยงหลายด้าน ประวัติศาสตร์ เศรษฐกิจ สังคมวัฒนธรรม การเมืองการปกครอง ในภาพกว้างเพื่อให้มองเห็นภาพรวม และขยายแวง ปัจจัยที่กระทบภายนอก และภายในของการอยู่อาศัย ทั้งในบริบทภาพกว้างและการศึกษาเจาะลึก

“การพัฒนา” ของภาครัฐมีบทบาทอย่างมากต่อการเปลี่ยนแปลงทางรูปธรรมและนามธรรมของชุมชนทั้งในการจัดการทรัพยากรและพื้นที่ทางสังคมโดยผ่านวาทกรรมการพัฒนา (ไชยรัตน์ เจริญสินโอฬาร, 2549) อันส่งผลสำคัญต่อความเปลี่ยนแปลงสภาพแวดล้อมทางกายภาพ เศรษฐกิจ และสังคมวัฒนธรรมท้องถิ่น พร้อมกับวัฒนธรรมอันหลากหลายได้ไหลบ่าเข้าหาทุกพื้นที่ตามความเจริญก้าวหน้าทางเทคโนโลยีการสื่อสารและการคมนาคม ภายใต้ระบบทุนนิยมได้ผลักดันให้ท้องถิ่นมี “ความทันสมัย” และให้ทุกพื้นที่กลายเป็นเมืองมากขึ้น ส่งผลโดยตรงและโดยอ้อมสู่ความคิด ความเชื่อของผู้คน ทั้งกายภาพภายนอกของเมืองและสถาปัตยกรรมในหลายระดับ (แสดงผ่านแผนภาพความเชื่อมโยงของกรอบแนวคิดการวิจัย)

3.2 ขั้นตอนการศึกษา

งานวิจัยนี้เป็นเชิงคุณภาพ ที่ใช้การสำรวจภาคสนาม และใช้ระบบการเก็บข้อมูลแบบสามเส้า (triangulation methods) อันประกอบด้วย ข้อมูลเอกสาร ข้อมูลจากการสำรวจ และการสัมภาษณ์เชิงลึก ซึ่งมีขั้นตอนการศึกษา คือ

- 1) รวบรวมข้อมูลจากเอกสารทุติยภูมิ เกี่ยวกับประวัติศาสตร์ความเป็นมาของการตั้งถิ่นฐานของชาวจีน และนโยบายการปกครองในพื้นที่ ลักษณะทางกายภาพของที่ตั้ง สังคมและเศรษฐกิจของชุมชน ตลอดจนแนวคิดทฤษฎีที่เกี่ยวข้อง
- 2) กำหนดพื้นที่ศึกษาสำหรับเก็บข้อมูลภาคสนามเพื่อใช้ศึกษาเปรียบเทียบ โดยเลือกพื้นที่ศึกษา คือ ชุมชนชาวจีนในย่านเมืองเก่า ถนนราชดำเนิน จังหวัดนครศรีธรรมราช ซึ่งทำการสำรวจข้อมูลด้านเอกสาร แผนที่ และการสำรavnาร่อง (pilot study)
- 3) ศึกษาภาพรวมของบริบทและคัดเลือกตึกแถวเป็นกรณีศึกษา โดยเลือกอย่างเจาะจง (purposive sampling) จำนวน 6 หลัง ที่ยังคงสามารถรักษาวรรณธรรมดั้งเดิมไว้ได้อย่างเหนียวแน่น มีอัตลักษณ์ทางสถาปัตยกรรมที่โดดเด่น และมีอายุ 50 ปีขึ้นไป
- 4) การวิเคราะห์ทางสถาปัตยกรรม โดยใช้การสำรวจภาคสนามและใช้เครื่องมือในการวิจัย คือ ใช้การสังเกตการณ์แบบมีส่วนร่วม (การใช้พื้นที่อาคาร) การสัมภาษณ์เชิงลึกแบบไม่มีโครงสร้าง ใช้แผนที่ ภาพถ่าย การสำรวจจริงวัดสถาปัตยกรรม และการจัดทำแผนผังและแบบทางสถาปัตยกรรม
- 5) วิเคราะห์ข้อมูลการสำรวจทางกายภาพร่วมกับข้อมูลเอกสาร และใช้การบูรณาการหลายวิธีในการวิเคราะห์ข้อมูล และมีการตรวจสอบข้อมูลความถูกต้องของข้อมูลแบบสามเส้า (triangulation methods) ส่วนขั้นตอนวิเคราะห์ข้อมูล

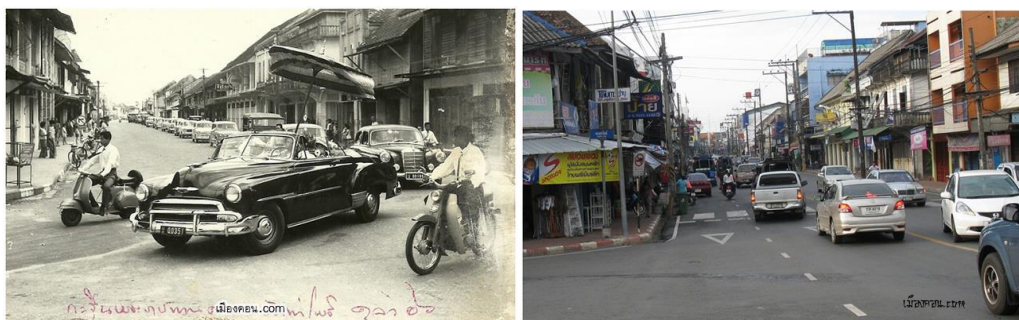
² วีระ สมบูรณ์ (2550) ได้อธิบายว่า องค์รวมเป็นมากกว่าผลรวมขององค์ประกอบของมัน (The whole is more than the sum of its parts.) องค์รวมเป็นแบบแผนความเชื่อมโยง (pattern which connects)

ใช้วิเคราะห์เชิงเนื้อหา (contents analysis) การวิเคราะห์ตามลำดับเหตุการณ์ (chronological analysis) การวิเคราะห์เปรียบเทียบ (comparative analysis) และการวิเคราะห์แผนผังและแบบทางสถาปัตยกรรม (planning analysis and morphological analysis) ตามลำดับเนื้อหา ดังนี้ สภาพแวดล้อมทางกายภาพในพื้นที่ที่ศึกษา ความเชื่อมต่อของกิจกรรมความสัมพันธ์ของชุมชนและสถาปัตยกรรมพื้นถิ่นประเภทตึกแถว การศึกษาการเปลี่ยนแปลง ปัจจัยที่ส่งผลกับวิถีชีวิต ชุมชน และสถาปัตยกรรมประเภทตึกแถว โดยเปรียบเทียบรูปแบบสถาปัตยกรรมกับพื้นที่ใกล้เคียงโดยอาศัยข้อมูลทุติยภูมิ และศึกษารูปลักษณะทางสถาปัตยกรรม การใช้พื้นที่ และความเปลี่ยนแปลง

4. การศึกษาชุมชนและสถาปัตยกรรมตึกแถวเก่า ย่านชุมชนชาวจีน ถนนราชดำเนิน จ.นครศรีธรรมราช

จากการศึกษาของดร.ณี แก้วม่วง, นิธิ เอียวศรีวงศ์, สุวิงศ์ พงศ์ไพบุลย์, เคี่ยม สันติสิทธิธร และดิลก วุฒิพาณิชย์ (2542, หน้า 1685-1686) ซึ่งเอกสารเบอร์นีที่ระบุว่า พ่อค้าจีนที่มาค้าขายกับภาคใต้ของไทย เช่น นครศรีธรรมราช สงขลา และเข้ามาตั้งถิ่นฐานมากเช่นเดียวกับอังกฤษบรรทุกชาวจีนมาเป็นแรงงานที่ป็น และเปิดโอกาสให้จีนอพยพมาอยู่ป็นและสิงคโปร์ และมีชาวจีนจากป็นและสิงคโปร์เข้ามาชุดแร่บ้าง เข้ามาออกเงินกู้ทำเหมืองแร่ และมีชาวจีนได้รับการแต่งตั้งเป็นเจ้าเมืองสงขลาในสมัยธนบุรี และเป็นเจ้าเมืองระนองในสมัยรัชกาลที่ 3 และสะท้อนอำนาจปกครองและการขับเคลื่อนเศรษฐกิจในภาคใต้ของชาวจีน ในภาคใต้ฝั่งตะวันออกส่วนใหญ่ (ยกเว้นสงขลา) ที่อพยพมามากเป็นไทหล้าและแต้จิ๋ว จากเกาะไทหล้าและมณฑลทวนตั้ง และมีการพัฒนาเศรษฐกิจของภาคใต้ฝั่งตะวันออกกับภาคกลาง คือ การค้าสำเภาและการส่งออกที่ผูกพันชาวฮกเกี้ยนที่อยู่บนเกาะไทหล้า เช่น นครศรีธรรมราช สุราษฎร์ธานี นราธิวาส และ สงขลา เป็นต้น

ย่านท่าวังบริเวณสี่แยกท่าวังไปจนถึงริมคลองท่าวัง การตั้งบ้านเรือนและร้านค้ากระจายเรียงรายตามริมคลองท่าวัง อาศัยการคมนาคมทางน้ำและท่าเรือเป็นหลัก และมีท่าลงเรือของเจ้านายในวังที่จะออกสู่ทะเล (วิรัตน์ ธีระกุล, 2521 อ้างใน ญัฐนิช จำรูญโรจน์ และกฤตพร หัวเจริญ, 2559, หน้า 74) มีเรือสำเภา เรือกำปั่นไทย จีน ฝรั่งเศสขนาดใหญ่แล่นเข้าออกเข้ามาทางปากพญา จอดเรียงรายนับแต่ท่าวังของอุปราชพัทลุงบริวารท่าโพธิ์จนถึงท่าหน้าวังของหม่อมปราง ซึ่งเป็นท่าเรือบริเวณสะพานราเมศวร์ พื้นที่บริเวณนี้จึงได้ชื่อว่า “ท่าวัง” (ญัฐนิช จำรูญโรจน์ และกฤตพร หัวเจริญ, 2559, หน้า 74)

รูปที่ 2 ภาพบรรยากาศย่านท่าวังในอดีต (ซ้าย) และภาพจากคุณยงชัย ตันติศักดิ์ ถ่ายเมื่อ พ.ศ. 2502 (ขวา)
ที่มา: เมืองคอนดอทคอม (2554)

ช่วงเวลาในการพัฒนาเมืองนครศรีธรรมราชในอดีตเป็นช่วงตั้งมณฑลนครศรีธรรมราช ตั้งแต่ พ.ศ. 2439 และช่วงสมัยที่มีการพัฒนามากที่สุด คือ พระยาสุขุมนัยวินิต ซึ่งเป็นเจ้าเมืองนครศรีธรรมราช ได้ตัดถนนสายกลางเมืองจากท่าแพถึง

ประตูชัย (ถนนราชดำเนิน) ตัดรอบกำแพงเมืองและตรอกเชื่อมกับถนนกลางเมือง ตัดถนนท่าแพถึงปากพูนรับกับท่าเรือที่สร้างใหม่ซึ่งน้ำลึกกว่าท่าเรือเดิมที่ปากพญา ขุดคลองแยกจากบางจากไปออกปากน้ำปากพญิง ขุดคลองจากปากพญิงที่เข้าพังไกรไปออกทะเลสาบสงขลาที่ระโนด ใช้เป็นทางติดต่อกับเมืองสงขลา เป็นต้น (สุธีวงศ์ พงษ์ไพบูลย์ 2539, หน้า 3815-3816 อ้างใน อุดม หนูทอง และมน โฬสุทธิรัตนานนท์ (2543, หน้า 92) กล่าวว่า

“... มีการสร้างอาคารร้านค้าเพิ่มมากขึ้นขยายชุมชนจาก “ท่าดิน” (ตลาดเก่าทางทิศเหนือของสะพานราเมศวร์) ไปทางด้านทิศใต้ คือ ตลาดท่าวัง ตึกเด่น ๆ ที่ถูกสร้างขึ้นมักเป็นของพ่อค้าคนจีน เช่น ตึกของแป๊ะเหมียน 2 หลัง ใกล้สะพานราเมศวร์ ตึกลิ้มหลีเชียงของหลวงจีนวิจารณ์ (ปัจจุบัน คือ ร้านนครภัณท์) ตึกของบั้งวัดิตศาลเจ้าจีน (ปัจจุบันเป็นของนางสุจินต์ ลิ้มจุฬารัตน์) ตึกร้านต้นยัดเส็ง แซ่ตัน (ปัจจุบัน คือ บริษัทบรรพพานิช) ตึกของขุนประจักษ์ (ใกล้ธนาคารนครหลวงไทย) ตึกบริเวณบรรพพานิชปัจจุบัน เป็นอาคารเก่าที่แปลกตาในท่าวัง และบางส่วนได้ถูกตัดแปลงเพื่อประโยชน์ใช้สอยจนเปลี่ยนรูปไป แต่ถูกรื้อถอนมีก็ไม่มาก

จากใบบอกของพระยาสุโขทัยวินิจฉัย ในปี พ.ศ. 2441 ต้องการพัฒนาเมืองให้ดูสวยงาม โดยเฉพาะย่านท่าวัง ริมถนนราชดำเนิน ซึ่งมีคนลงชื่อ 60 คน แสดงความต้องการสร้างบ้านเรือนด้วยฝากระดานมุงกระเบื้องให้เป็นแถวเป็นแนวเดียวกัน ซึ่งขณะนั้นมีการสร้างตึกขึ้นสองหลัง คือ ของจีนเช่าเฮง (ขุนนางจีนรักษ์) และจีนขุนหงวน (นามสกุลลิ้มปชาติ) ซึ่งเป็นคนบตรีรุ่นแรก ๆ ของท่าวัง...” (อนิตา ต้นเองชวน, 2557, หน้า 17)

การคมนาคมทางบกมีความสำคัญขึ้นเชื่อมต่อไปยังพื้นที่ต่าง ๆ (ณัฐนิช จำรูญโรจน์ และกฤตพร หัวเจริญ, 2559, หน้า 23) รวมถึง การสร้างทางรถไฟสายใต้และมาถึงเมืองนคร เมื่อ พ.ศ. 2457 ในแยกท่าวัง ยิ่งทำให้ย่านนี้มีการค้าและการขนส่งคึกคักขึ้น แต่การคมนาคมทางน้ำกลับชะงักและหยุดในเวลาต่อมา เมืองเติบโตไปในเส้นทางถนน และพื้นที่อื่นที่ขยายตัวได้ส่งผลต่อวิถีชีวิตย่านการค้าและสถาปัตยกรรมตึกแถวอย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้

ทำเลของชุมชนเชื่อมต่อกับคลอง (ทางสัญจรและขนส่งทางน้ำทางถนนสายราชดำเนิน และสถานีรถไฟที่ต่อกับแยกท่าวังเป็นย่านที่อยู่อาศัยเริ่มหนาแน่นไปทางแยกท่าวังและชุมชนถูกขนานด้วยศาสนสถาน เช่น วัดแจ้ง วัดประดู่ วัดชะเมา วัดจันทร์าราม ศาลเจ้า เช่น ศาลเจ้ากวนอู มุลินีทางศาสนาจีน ซึ่งแสดงความสัมพันธ์กับพุทธศาสนา และความเชื่อความศรัทธาของชาวจีน

การศึกษาผังเมืองและรูปด้านอาคาร นำมาจัดเป็นแผนภาพอธิบายเมืองเส้นทางถนนราชดำเนิน ซึ่งจะเห็นความต่อเนื่องจากรูปแบบตึกแถว ซึ่งตั้งลักษณะโดดเด่นออกมาได้ 4 แบบ คือ 1) เรือนแถวครึ่งปูน 2) ตึกแถวจีน (ไม่มีคนอยู่) รางและประกาศขาย ไม่เข้าเกณฑ์การเลือกกรณีศึกษา) 3) ตึกแถวชิโนยูโรเปียน และตึกแถวจีนพาณิชย์สมัยใหม่

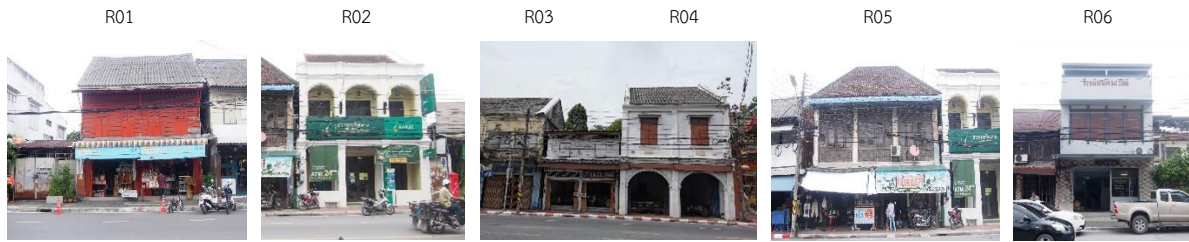
รูปที่ 3 แสดงขอบเขตพื้นที่ศึกษา

ในการเลือกกรณีศึกษา เลือกจากการเป็นตัวแทนของอาคารแต่ละประเภท และสามารถเข้าสำรวจจริงได้ และยังมี
การใช้งาน โดยมีจำนวน 6 หลัง การเก็บข้อมูลใช้การสัมภาษณ์เชิงลึก ภาพถ่ายและการสำรวจจริงวัดอาคาร ซึ่งสรุปลงในตาราง
ที่ 1 จะเห็นมิติของการใช้งาน วิถีชีวิตของผู้ใช้อาคาร และลักษณะทางสถาปัตยกรรม ไปพร้อมกัน

ตารางที่ 1 แสดงความสัมพันธ์ของวิถีชีวิตกับลักษณะตึกแถว ถนนราชดำเนิน จ.นครศรีธรรมราช

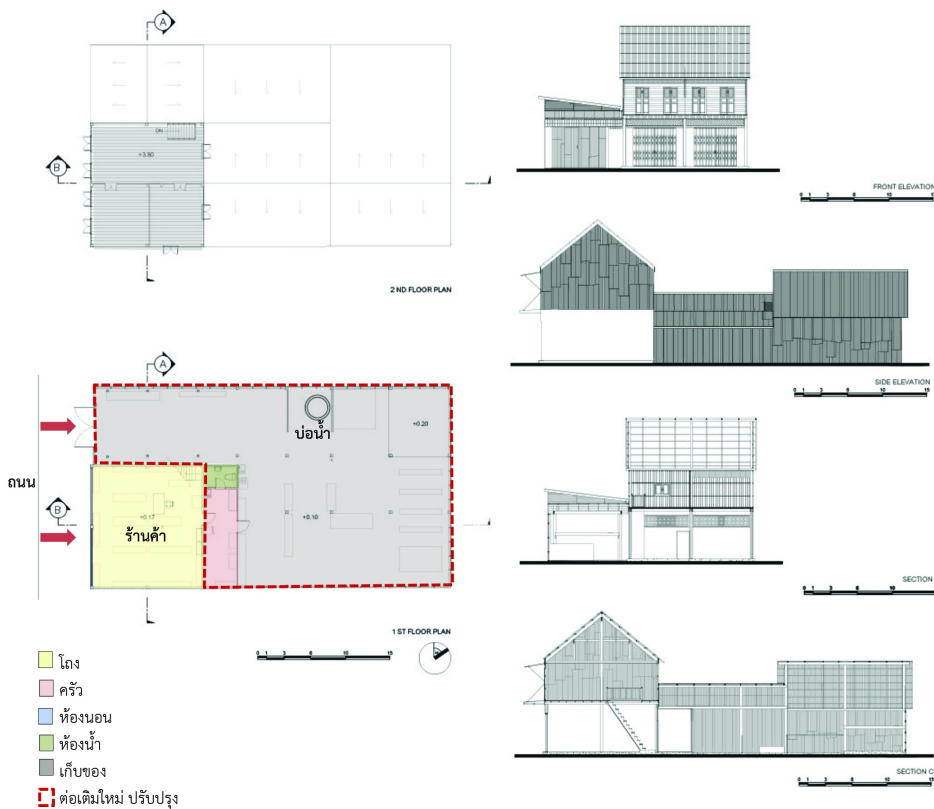
หัวข้อ	รายละเอียดข้อมูล
อายุเรือน/เจ้าของ	R01 50 ปีขึ้นไป/60 ปี เจ้าของ R02 80 ปีขึ้นไป/58 ปี หัวหน้าหน่วยงาน ตัวแทนในการเช่าเป็นธนาคาร R03 50 ปีขึ้นไป/70 ปี ผู้เช่า R04 80 ปีขึ้นไป/70 ปี ผู้เช่า (ผู้เช่าคนเดียวกับตึกแถว รหัส R03) R05 50 ปีขึ้นไป/45 ปี ผู้เช่า R06 50 ปีขึ้นไป/59 ปี เจ้าของ
อาชีพ	R01 ขายเครื่องสังฆภัณฑ์ R02 ผู้จัดการสาขา ธนาคารอิสลาม R03 ขายเฟอร์นิเจอร์ R04 ขายเฟอร์นิเจอร์ R05 ร้านตัดตัดกิ๊วกอร์ R06 โรงพิมพ์
การใช้พื้นที่ในอาคาร	R01 ร้านค้า มีที่เก็บของด้านข้าง ด้านหลัง และชั้นสอง ไม่ได้พักอาศัย มีบ่อน้ำใต้หลังคาคลุม ไม่ได้ใช้งาน R02 เป็นธนาคาร กั้นห้องย่อย ใช้โถงด้านหน้าและลานกลางกันปิดทำพื้นที่สำนักงาน ด้านบนเก็บของ ไม่พักอาศัย มีบ่อน้ำใต้หลังคาคลุม ไม่ได้ใช้งาน R03 ใช้เฉพาะพื้นที่ด้านล่างเป็นร้านค้า และที่ทำงาน ไม่พักอาศัย บ่อน้ำใต้หลังคาคลุม ไม่ได้ใช้งาน R04 ใช้เฉพาะพื้นที่ด้านล่างเป็นร้านค้า และที่ทำงาน ไม่พักอาศัย บ่อน้ำใต้หลังคาคลุม ไม่ได้ใช้งาน R05 ใช้โถงด้านหน้าเป็นร้านค้า ตรงกลางเป็นห้องครัว ด้านหลังมีห้องนอน ด้านบนใช้เก็บของและเอนกประสงค์ บ่อน้ำ กั้นห้องน้ำคลุม ไม่ได้ใช้งาน R06 ใช้โถงด้านหน้าเป็นร้านค้า ด้านหลังที่เก็บของ ต่อบ้านอีกหลังได้ ไม่มีครัว มีห้องนอน ด้านบน บ่อน้ำใต้หลังคาคลุม ไม่ได้ใช้งาน
รูปทรงอาคาร	R01 เรือนแถวครึ่งไม้ครึ่งปูน ไม่มีระเบียงหน้า มีช่องลมระบายอากาศ อาคารสูงสองชั้นเพียงด้านหน้า มุงกระเบื้องลอน ด้านหลังเป็นโรงเก็บของทำด้วยไม้และสังกะสี R02 ตึกแถวสองชั้น มีอาเขตโค้ง และด้านบนมีระเบียง ด้านหน้าตกแต่งปูนปั้น มีช่องลมระบายอากาศ มุงกระเบื้องดินเผา R03 เรือนแถวครึ่งไม้ครึ่งปูน สูงสองชั้นเพียงด้านหน้า มีช่องลมระบายอากาศ มุงกระเบื้องลอน ด้านหลังสันต่อลงมาชั้นเดียว R04 ตึกแถวสองชั้น มีอาเขตโค้ง ไม่มีระเบียง ด้านหน้าตกแต่งน้อย กระเบื้องลอน ด้านหลังสันต่อลงมาชั้นเดียว R05 เรือนแถวครึ่งไม้ครึ่งปูน ไม่มีระเบียงหน้า มีช่องลมระบายอากาศ อาคารด้านหน้าสูงสองชั้นเพียงด้านหน้า มุงกระเบื้องดินเผาด้านหลัง เป็นอาคารชั้นเดียว มีลานโล่งตรงกลาง R06 ตึกแถวสองชั้น ด้านหน้าเรียบตกแต่งน้อย ชั้นบนมีตาฟ้า และมีขอบกำแพงบังหลังคามุงกระเบื้องลอน ด้านหลังเป็นโรงเก็บของยาวลาดลงมาชั้นเดียว
โครงสร้าง	R01 โครงสร้างด้านล่างเป็นก่ออิฐฉาบปูน ด้านบนเป็นไม้ หลังคาเป็นโครงสร้างไม้ R02 โครงสร้างด้านล่างเป็นกำแพงรับน้ำหนัก ด้านบนเป็นไม้ หลังคาเป็นโครงสร้างไม้ R03 โครงสร้างด้านล่างเป็นเสาคานคอนกรีต ก่ออิฐฉาบปูน ก่ออิฐฉาบปูน ด้านบนเป็นไม้ หลังคาเป็นโครงสร้างไม้ R04 โครงสร้างอาคารด้านล่างเป็นกำแพงรับน้ำหนัก หลังคาเป็นโครงสร้างไม้ R05 โครงสร้างด้านล่างเป็นเสาคานคอนกรีต ก่ออิฐฉาบปูน ด้านบนเป็นไม้ หลังคาเป็นโครงสร้างไม้ R06 โครงสร้างอาคารด้านหน้าเป็นเสาคานคอนกรีต ก่ออิฐฉาบปูน ด้านหลังเป็นโครงสร้างไม้
ความเชื่อในอาคาร	R01 มีหิ้งพระในโถงด้านหน้า และมีตุ้จ้อย และไม่ใช้บ่อน้ำ R02 เป็นธนาคารอิสลาม ไม่ใช้ห้องชั้นบนและไม่ใช้บ่อน้ำ R03 ไม่ใช้บ่อน้ำ R04 ในโถงด้านหน้ามีตุ้จ้อย และไม่ใช้บ่อน้ำ R05 มีหิ้งพระในโถงด้านหน้า และมีตุ้จ้อย และไม่ใช้บ่อน้ำ R06 ในโถงด้านหน้ามีตุ้จ้อย
การต่อเติมและซ่อมแซมอาคาร	R01 กั้นครัว ห้องน้ำ และยกพื้นบางส่วน ในบางปีน้ำท่วม R02 กั้นห้องภายใน ทำหลังคาคลุมลานกลางเดิม R03 กั้นห้องน้ำ R04 กั้นห้องน้ำ R05 กั้นห้องด้านหน้า ต่อเติมห้องนอนด้านหลังและห้องน้ำ R06 กั้นห้องด้านหน้า ยกพื้นบางส่วน ในบางปีน้ำท่วม ทำหลังคาคลุมใหม่บนหลังคาเดิม

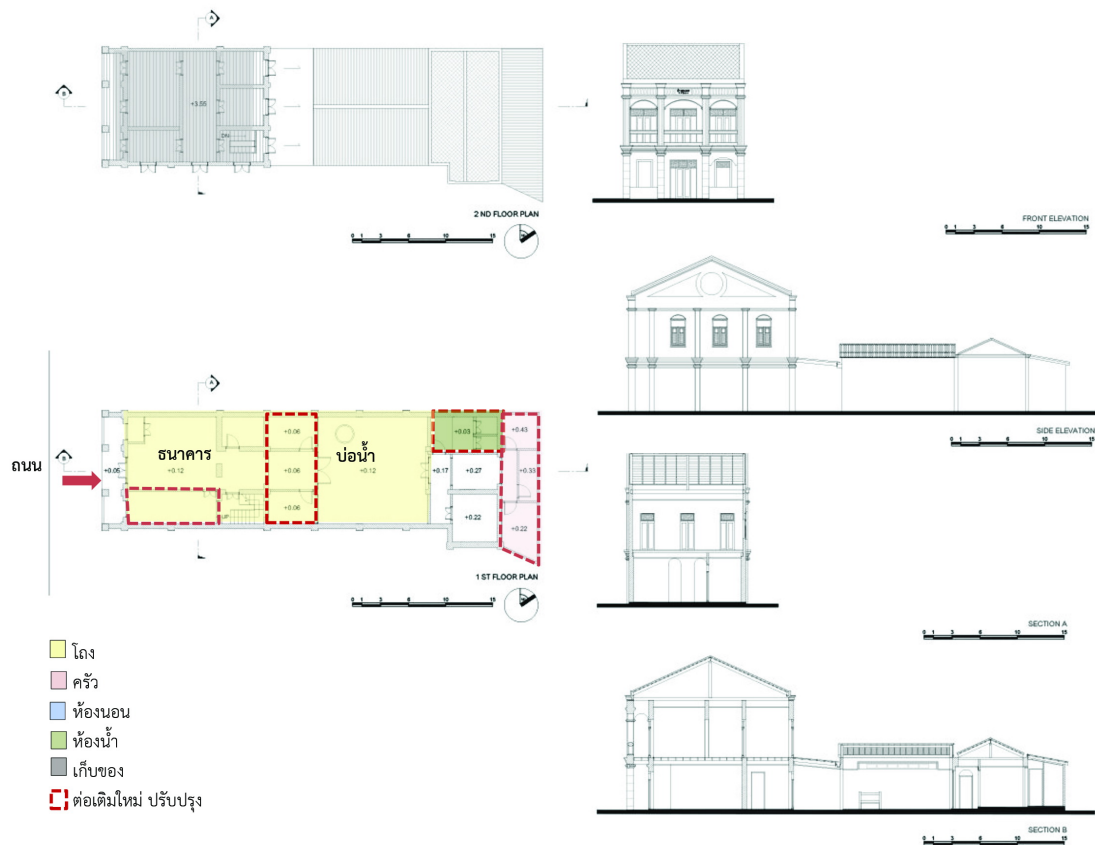
รูปที่ 5 แสดงหน้าตาอาคารกรณีศึกษา 6 หลัง

ใช้วิธีการวิเคราะห์แบบสถาปัตยกรรม การสัมภาษณ์ และข้อมูลเอกสารของสถาปัตยกรรมภาคใต้ของไพลย์ ดวงจันทร์ “สถาปัตยกรรมจีน” (2542, หน้า 1681-1713) สถาปัตยกรรมแบบจีน-ปอร์ตุเกส (Sino-Portuguese Style) ในเขตเมืองนครศรีธรรมราช” ของอุดม หนูทองและมโน พิสุทธิรัตนานนท์ (2543) การศึกษาตึกแถวในถนนราชดำเนิน นครศรีธรรมราช ของสถาบันอาศรมศิลป์. (2562) และตึกแถวสิงคโปร์ของ Urban Redevelopment Authority (URA) (2021) โดยเฉพาะการวิเคราะห์ผังพื้นจะเห็นความเปลี่ยนแปลงของวิถีชีวิตผู้ใช้สอย หรือผู้อยู่อาศัย และการเปลี่ยนแปลงรูปลักษณ์อาคารจะเห็นอิทธิพลของสังคมวัฒนธรรมและสภาพแวดล้อมทางกายภาพ ดังรูปที่ 6-8

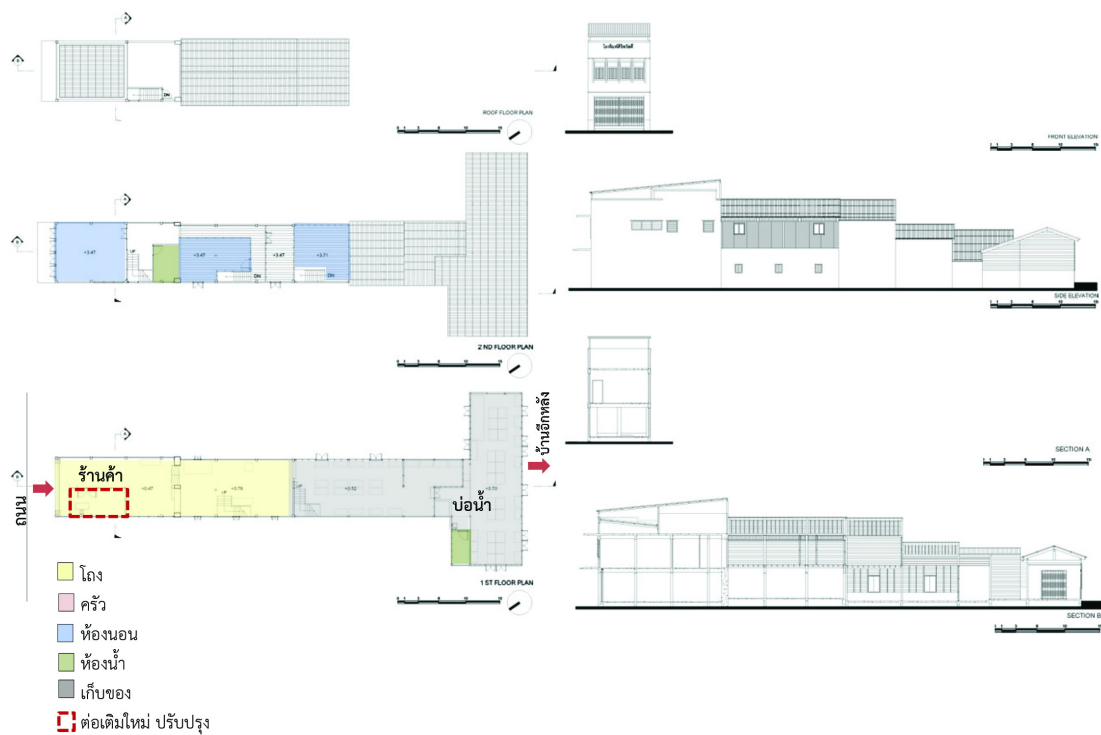
จากการสรุปข้อมูลการสำรวจ รังวัด จัดทำแบบทางสถาปัตยกรรม ถ่ายภาพ และสัมภาษณ์ ในตารางที่ 1 พบว่าตึกแถว (Shophouse) ส่วนใหญ่ไม่ได้ใช้อยู่อาศัย (House) แต่ใช้เป็นเพียงร้านค้า (Shop) เป็นที่ทำงานในช่วงเวลากลางวัน ใช้ชั้นสองเป็นที่เก็บของ เก็บสินค้า เนื่องจากครอบครัวเป็นครอบครัวขยายและมีฐานะดี มีบ้านพักอาศัยอยู่ในเมืองนครที่มีพื้นที่กว้างและสะดวกสบายขึ้น เช่น รหัส R01 หรือให้เช่าทำการค้าขาย เช่น รหัส R02 R04 และ R05 จากการสัมภาษณ์ผู้เช่าล้วนเป็นคนเก่าแก่ที่คุ้นเคยและใช้ชีวิตประจำวันในย่านนี้มากกว่า 10 ปี

รูปที่ 6 การวิเคราะห์ตึกแถว รหัส R01

รูปที่ 7 การวิเคราะห์หัตถิการ รหัศ R02

รูปที่ 8 การวิเคราะห์หัตถิการ รหัศ R06

ขณะเดียวกันก็ได้เปลี่ยนแปลงหน้าตาอาคารเดิม และใช้โครงสร้างเดิม คือ ด้านล่างเป็นปูน บางหลังเป็นกำแพงรับน้ำหนัก บางหลังเป็นเสาแกนคอนกรีต โครงสร้างหลังคาเป็นไม้ เป็นการซ่อมแซมมากกว่า แต่มีการเปลี่ยนแปลงการใช้พื้นที่ภายในบางส่วน เพียงกันห้องเฉพาะส่วนติดเครื่องปรับอากาศ ห้องน้ำ และไม่ได้ใช้บ่อน้ำ เนื่องจากใช้น้ำประปาแทน และจากการสัมภาษณ์ผู้เช่าล้วนเป็นคนเก่าแก่ มีความผูกพันกับย่านท่าวัง ส่วนใหญ่มีเชื้อสายจีน มีศาลตั้งอยู่ภายในโถงด้านหน้าที่ใช้ค้าขาย และวางติดพื้น การใช้งานพื้นที่ส่วนใหญ่ใช้สอยบริเวณโถงด้านหน้า ทำการค้าขาย มีลักษณะร่วมกันของผังเดิม คือ ผังมีความสมมาตร และมีแกนกลางแบ่งซ้ายและขวาเท่ากัน ด้านหลังเป็นที่เก็บของหรือห้องนอน หรือด้านบนเป็นห้องนอน เช่น รหัส R05 และรหัส R06 หลัง ที่มีพื้นที่ด้านหลังยาวมากมักอยู่ใกล้สะพานราเมศวร์ เช่น รหัส R01 รหัส R02 รหัส R05 และรหัส R06 และใช้พื้นที่ติดแถวเล็กลงในบริเวณในย่านเมืองใกล้แยกท่าวัง ความเหมือนกันของตึกแถวทุกหลังอีกประการ คือ เป็นอาคารที่เหมาะสมกับสภาพดินฟ้าอากาศเมืองร้อน ตึกแถวมีช่องระบายอากาศ มีลานกลางที่มีบ่อน้ำ และมีชายคาหรือส่วนของหลังคาด้านหน้าบังแดดบังฝน ขณะเดียวกันก็ตกแต่งอาคารน้อยเมื่อเทียบกับสถาปัตยกรรมแบบเดียวกันในที่อื่น

5. การดำรงอยู่ของตึกแถวเก่า ในย่านชุมชนชาวจีน ถนนราชดำเนิน นครศรีธรรมราช

5.1 ตัวตน การดำรงอยู่ของตึกแถวในฐานะสถาปัตยกรรมที่เชื่อมโยงกับบริบท

จากกรอบมุมมองตึกแถวในฐานะพื้นที่เชื่อมโยงตัวตน (Being) กับบริบทที่เปิดโอกาสให้คนเข้าไปใช้พื้นที่หวนคืนและสร้างความเชื่อมโยงได้อีกครั้ง (Heidegger, 2008 อ้างใน สันต์ สุวัชรานันท์ และวันฉัตร ตานหงส์มกร (2562, หน้า 9) อันเป็นผลผลิตของพื้นที่ (product of space) และแสดงตัวตน (identity) ของผู้คนในถิ่นนี้ “The way in which you are and I am, the way men are on earth is dwelling. . .” (Norberg-schulz 1971; 2003 cited Heidegger 1971, p. 147)

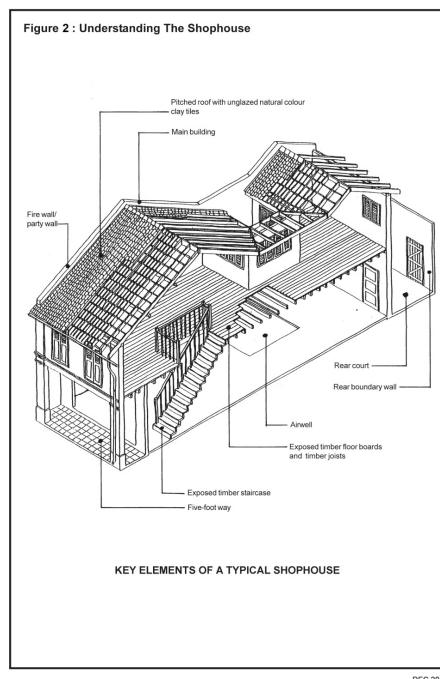
ตึกแถวเก่าดำรงตัวตนเชื่อมโยงกับบริบทใน 3 มิติ คือ 1) มิติประวัติศาสตร์ (การตั้งถิ่นฐานของชุมชนคู่มากับเมืองนครศรีธรรมราช) 2) มิติทางชีวิตวัฒนธรรม ที่เป็นสถานที่ค้าขายในชีวิตประจำวันของผู้อาศัยและชุมชน และ 3) มิติทางอัตลักษณ์ทางสถาปัตยกรรม

1) มิติทางประวัติศาสตร์ ถนนราชดำเนินเป็นเส้นแกนกลางของเมืองซึ่งเป็นย่านในอดีตจากพื้นที่คมนาคมริมน้ำเชื่อมต่อกับทางบก ตึกแถวในหน้าที่ของความเป็นย่านเมืองเก่า สำนักงานนโยบายและแผนทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ได้ขึ้นทะเบียนย่านท่าวังตั้งแต่สะพานราเมศวร์ไปจนถึงย่านท่าวัง ผู้วิจัยศึกษาเพิ่มในพื้นที่ต่อเนื่อง คือ ตั้งแต่ถนนตากสิน ทางเข้าวัดท่าโพธิ์ ไปจนถึงสะพานราเมศวร์ ด้วยเป็นพื้นที่ต่อเนื่องกันและอยู่อีกฝั่งของลำคลองท่าวัง มีประวัติความเป็นมาของชุมชนริมน้ำและทางบกพร้อมกัน ซึ่งลักษณะตึกแถวเชิงสะพานราเมศวร์ มักมีที่รับสินค้าที่เก็บของด้านหลัง มีความยาวของตึกแถวยาว (รหัส R01 รหัส R02 รหัส R05 และรหัส R06) มากกว่าตึกแถวที่ลึกเข้าไปในย่านท่าวัง และมีลักษณะทางสถาปัตยกรรมบางหลังเป็นแบบชิโนยูโรเปียนคล้ายกับตึกในปิ่นล่งสิงคโปร์ เนื่องจากการติดต่อกับค้าขายของชาวจีนที่มีฐานะ เช่น รหัส R02 เดิมเป็นของเจ้าแก้วเหมียว ตระกูลเลาหวิน) รหัส R04 เป็นของป้าจั่ว ปัจจุบันเป็นของนางสุจินต์ ลิมจุฬารัตน์ ทั้งสองตึกสร้างด้วยช่างชาวจีน (อุดม หนูทอง และมโน พิสุทธิรัตนานนท์, 2543, หน้า 92)

2) มิติทางชีวิตวัฒนธรรม ตึกแถวในฐานะที่เป็นร้านค้าในชีวิตประจำวันทั้งของผู้ค้าและลูกค้าในชุมชน จากการศึกษาภาคสนาม และการวิเคราะห์ร่วมกับภาคเอกสาร พบว่า ตึกแถวมีการใช้งานส่วนใหญ่ (รหัส R01 รหัส R02 รหัส R03 รหัส R04 และ รหัส R06) ในช่วงกลางวันเป็นของร้านค้าด้านหน้าอาคารและมีพื้นที่เก็บของร้านค้าด้านบน มีการปรับปรุงเพื่อรองรับกิจการค้าและการใช้ชีวิต เช่น มีห้องน้ำ การกันห้องเพื่อติดเครื่องปรับอากาศ บางหลังยกพื้นเพื่อหนีน้ำ เช่น (รหัส R01 และรหัส R06) ที่อยู่ใกล้คลองท่าวังเชิงสะพานราเมศวร์ที่สุด หน้าตาอาคารภายนอกแทบไม่เปลี่ยนแปลงเจ้าของตึกเป็นคนดั้งเดิมในย่านท่าวัง แต่มีบ้านสำหรับหลบร้อนอยู่ในพื้นที่ต่อเนื่องหรือที่อื่นอีกหลัง กิจวัตรประจำวันของตึกแถวทำหน้าที่เป็นร้านค้า มีผู้คนมาประจำแวะเวียนมาซื้อสินค้าและบริการในระดับท้องถิ่น เช่น ร้านส่งมณฑลใกล้วัดท่าโพธิ์

ร้านตัดสตีกเกอร์ และแม่แตธนาคารอิสลาม ก็ได้ศึกษาค้นคว้า ในสมัยที่เป็นย่านการค้าที่ติดต่อกับโลกภายนอกด้วยท่าเรือ และท่ารถไฟกลับเงียบลง กลั้กลายเป็นละแวกที่ผู้คนยังใช้ชีวิตด้วยความคุ้นเคย เรียบง่าย สงบ และเป็นปกติสามัญของ ชีวิต ดังที่ Lefebvre³ (1991) อ้างใน ปุณฺ ษ์ ขวัญสุวรรณ (2561, หน้า 16-17) ได้เขียนถึงพื้นที่ในเมืองว่า “เป็นที่ ๆ เราค่อย ๆ สร้างประสบการณ์ของชีวิตประจำวัน” และจากการวิเคราะห์ผังพื้นที่และรูปลักษณะอาคาร การสังเกตการณ์แบบมีส่วนร่วม และการสัมภาษณ์ สอดคล้องในทางเดียวกัน ผู้อยู่อาศัยยังคงพื้นที่เดิมไว้ เช่น บ่อน้ำ พื้นที่ชั้นสอง มีการปรับเปลี่ยนของผังชั้นล่าง เท่านั้น ซึ่งเปลี่ยนตามอาชีพและวิถีชีวิตประจำวันของผู้ใช้สอยเท่านั้น

3) มิติทางอัตลักษณ์ทางสถาปัตยกรรม จากการศึกษาเอกสารสถาปัตยกรรมพื้นถิ่นและอิทธิพลจากวัฒนธรรม จีน พบว่า วัฒนธรรมการก่อสร้างที่อยู่อาศัย ศาสนสถาน แบบเก้ง ตึก ตึกแถว ตลอดจนวัสดุการก่อสร้างที่ทำจากดินเผา เช่น อิฐ อิฐหน้าวัว กระเบื้องดินเผา เข้ามาใช้ในสถาปัตยกรรมประเภทที่อยู่อาศัย เปลี่ยนจากการสร้างด้วยไม้แบบเรือน เครื่องผูก และเรือนเครื่องสับเป็นแบบตึกแถวผสมไม้ และเป็นตึกเต็ม รูปแบบเกิดขึ้น และค่อย ๆ นิยมขึ้นเป็นลำดับ (ดร.ณิ แก้วม่วง และคณะ, 2542, หน้า 1704-1705) และตึกแถว (Shophouse) ซึ่งแสดงความเปลี่ยนแปลงของวัฒนธรรมการอยู่ อาศัยกับการค้า และตึกแถวที่ศึกษามีลักษณะเป็นอาคาร ชุตละ 1-4 คูหา หน้าตาดูแบบกันไม่ได้เป็นแถวต่อเนื่องยาวแบบที่ อื่น การศึกษาสถาปัตยกรรมตึกแถวในพื้นที่ใกล้เคียงอย่างในสิงคโปร์ ตามรูปที่ 9 เป็นคู่มือรูปแบบมาตรฐานตึกแถว รวมถึง ข้อมูลตึกแถวและปัตตานีสงขลาของสุภาวดี เชื้อพราหมณ์ (2546)

ลักษณะเด่นของตึกแถวในสิงคโปร์

- กำแพงรับน้ำหนัก (Party Walls)
  - โครงสร้างไม้ (Timber Structural Members)
  - มีปล่องระบายอากาศ (Air wells) เหนือลานกลางบ้าน
  - ลานกลางบ้าน (Rear Court) รับแสงแดดและระบายอากาศ
  - หน้าต่างไม้ (Timber Windows) ลูกฟักมีส่วนระบายอากาศ
  - บันไดไม้ (Timber Staircase)
  - หน้าอาคาร (Front Façade) หันออกถนน และสวยงามแตกต่างกันตามสมัย
  - เสาหน้าอาคาร (The Columns) รับระเบียงด้านบน
  - ระเบียงด้านบน (The Upper Floor) เหนือตาแหน่งอาเขต ซึ่งกว้าง 5 ฟุต
  - อาเขตกว้าง 5 ฟุต (The Five-Footway) เชื่อมโยงแต่ละอาคาร ด้านหน้าป้องกันแดดและฝน
- Urban Redevelopment Authority (URA) (2021)

รูปที่ 9 องค์ประกอบของตึกแถวในสิงคโปร์

ที่มา: Urban Redevelopment Authority (URA) (2021)

³ โดย Lefebvre ระบุประสบการณ์ออกเป็น 3 ด้าน (Conceptual Triad) คือ spatial practices, representations of space, และ representational spaces ซึ่ง spatial practices คือ ปฏิบัติการเชิงพื้นที่ เป็นสิ่งที่เกิดขึ้นจริง ๆ ในพื้นที่ มีผลโดยตรงทางกายภาพและทางสังคม ส่วน representations of space หรือตัวตนของพื้นที่ คือ สัญญาเชิงสังคมของพื้นที่นั้นที่คนทั่วไปเข้าใจไม่ว่าจะเป็นเชิงกายภาพวัตถุหรือเชิง spatial practices สำหรับ representational spaces หรือพื้นที่ในการแสดงตัวตนนั้น Lefebvre หมายถึง ความหมาย หรือความคิดอ้างอิงเกี่ยวกับพื้นที่เชิงสังคม ไม่ว่าพื้นที่นั้นจะมีตัวตนอยู่จริงหรือไม่ ปุณฺ ษ์ ขวัญสุวรรณ (2561, หน้า 16-17)

จากการศึกษาพบว่า สถาปัตยกรรมที่มีรูปลักษณะโดดเด่น มี 3 ประเภท (ดังภาพที่ 10)

3.1) เรือนแถวครึ่งไม้ครึ่งปูน อายุ 50 ปีขึ้นไป เช่น รหัส R01 และรหัส R05 มักเป็นเรือนแถวด้านหน้าเป็น 2 หรือ 3 คูหา ด้านหน้า ชั้นล่างใช้บานประตูเปิดกว้าง มีช่องลมทั้งบนและล่าง หลังคาจั่ว มีค้ำยันหลังคาออกมารับหลังคาที่ยื่นยาวมีบันไดไม้ขึ้นไปบนชั้นสองของอาคารด้านหน้า ด้านหลังมักมีชั้นเดียว เชื่อมหน้าและหลังด้วยลานกลาง ปัจจุบันทำหลังคาคลุมเพื่อเพิ่มพื้นที่ใช้งานด้านหลัง

3.2) เรือนแถวชิโนยูโรเปียน รับอิทธิพลจากป็นัง เช่น R02 และรหัส R04 ด้านหน้ามีอาเขต คลุมทางเดินด้านล่าง ด้านหน้ามีความสมมาตรแบบจีน ตกแต่งด้วยซุ้มโค้งและลวดลายแบบฝรั่ง แต่ลวดลายตกแต่งไม่เยอะเหมือนสถาปัตยกรรมแบบเดียวกันในย่านอื่น หลังคาจั่ว บางหลังมีระเบียงยื่นมาบนอาเขต มีช่องลมระบายอากาศเหนือช่องเปิด มีบ่อน้ำ โครงสร้างใช้กำแพงรับน้ำหนัก และหลังคาโครงสร้างไม้

3.3) ตึกแถวเงินพาณิชย์สมัยใหม่ เป็นยุคที่รูปแบบสถาปัตยกรรมเรียบง่าย เน้นพื้นที่ค้าขายเป็นหลัก ส่วนหน้าตาอาคารเรียบง่าย มีระนาบปูนยื่นออกมาบังแดดและฝนให้ช่องเปิด หน้าต่างเป็นบานเปิดไม้ และบานเกล็ด มีช่องลมระบายอากาศ ยังมีบ่อน้ำกลางบ้าน ปัจจุบันแต่ภายใต้หลังคา ส่วนด้านหลังมีบ่อน้ำ และใช้โครงสร้างเสาคานคอนกรีต

5.2 ปัจจัยที่ทำให้ตึกแถวเก่า ย่านชุมชนชาวจีน ถนนราชดำเนิน นครศรีธรรมราช ยังคงดำรงอยู่

จากการศึกษาข้างต้นว่า ตึกแถวในชุมชนเมืองเก่าแห่งนี้ยังคงดำรงอยู่ และแสดงตัวตนเชื่อมโยงกับชุมชนเมืองเก่าและผู้คนใน 3 มิติ เนื่องด้วยปัจจัย ดังนี้

1) ความเป็นเครือญาติ ที่สืบทอดดูแลตึกในฐานะลูกหลาน พี่น้อง ที่มีความกตัญญูและผูกพันกับบรรพบุรุษ ทั้งในส่วนของการมรดก และการใช้ชีวิตภายใน แต่มีการเปลี่ยนแปลงพื้นที่ตามลักษณะอาชีพ เช่น กั้นห้องติดเครื่องปรับอากาศ ในส่วนสำนักงาน การยกพื้นหน้าบ้าน บ่อน้ำก็ยังเก็บรักษาไว้ ยังมีศาลตั้งอยู่เอื้อตามความเชื่อของชาวจีนด้านล่างหน้าบ้าน รูปร่างหน้าตาทึกแถวมีเพียงการซ่อมแซม ทาสี หรือเปลี่ยนเป็นวัสดุที่หาได้ง่ายในสมัยปัจจุบัน เช่น สังกะสี ในส่วนด้านข้างและพื้นที่เก็บของด้านหลัง การตระหนักในคุณค่าของอาคารเก่า ควรสนับสนุนให้เครือญาติอนุรักษ์โดยส่วนราชการเข้ามาช่วยเหลือ ให้ความรู้หรืองบประมาณสนับสนุน หรือกิจกรรมสร้างความตระหนักในคุณค่าสถาปัตยกรรมต่อเนื่อง โดยมีกิจกรรมที่จัดเป็นประเพณีอยู่แล้ว เช่น งานตรุษจีนย่านท่าวัง งานเทศบาลนครร่วมกับสถาบันอาศรมศิลป์จัดในปี 2561 “งานปลุกยักษ์” เพื่อให้ชุมชนตระหนักในวัฒนธรรมตนเอง

2) ความผูกพันในย่านที่คุ้นเคย ความเป็นแหล่งค้าขายมาตั้งแต่อดีตของความเป็นชุมชนชาวจีน ผู้เช่าที่มาเช่าตึกมักเป็นคนในละแวกชุมชน มีความผูกพันเติบโตมากับย่าน กอรกับความเป็นกลุ่มการค้า ความเป็นชุมชนที่ชัดเจน ทำให้คนเชื้อสายจีนมีความอบอุ่นใจในการทำการค้าและใช้ชีวิตประจำวันที่คุ้นเคย รวมถึงลูกค้าก็จดจำสถานที่ร้านค้าจากหน้าตาทึก ได้จนเป็นอัตลักษณ์เชื่อมโยงกับกิจการค้าได้ดี เป็นจินตภาพของทั้งผู้อยู่ในตึกและคนในละแวกข้างเคียง เป็นส่วนหนึ่งในเนื้อเมืองซึ่งทำให้เมืองมีชีวิตชีวาจากตัวชุมชนเอง

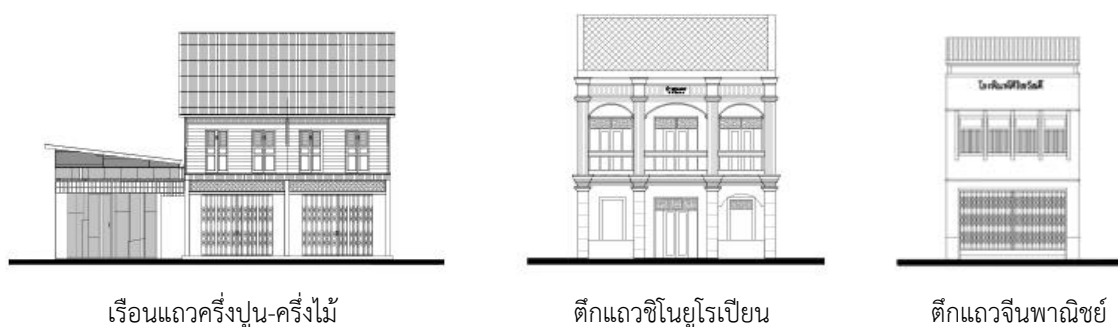
5.3 การเปลี่ยนแปลงของตึกแถวในชุมชนเก่า ถนนราชดำเนิน นครศรีธรรมราช ปัจจัยที่ส่งผลต่อความเปลี่ยนแปลงในภาพรวม มีอยู่ 2 ปัจจัยด้วยกัน คือ ปัจจัยภายนอก คือ การพัฒนาเมืองทางกายภาพ จากเดิมการตัดถนนราชดำเนิน และซ่อมแซมสะพานราเมศวร์และการตัดทางรถไฟสายใต้สู่เมืองนคร ส่งเสริมให้ย่านนี้เป็นย่านการค้าคึกคัก มีสินค้าและผู้คนจากภายนอกหมุนเวียน การสนับสนุนของรัฐให้สร้างตึกปรับปรุงสภาพลักษณะของเมือง ทำให้เกิดตึกแถวสวยงามบริเวณสะพานราเมศวร์ยาวมาถึงย่านท่าวัง แต่เมื่อคลองท่าวังตื้นเขิน ไม่มีการขุดลอก และเลิกใช้งาน การขนส่งทางน้ำลดความสำคัญ การคมนาคมทางถนนเติบโตและขยายตัวออกไปอยู่ด้านนอก ที่เห็นได้ชัด คือ การตัดถนนสายพัฒนาการคูขวาง อ้อมเมืองที่กว้างกว่า ผู้คนใช้รถยนต์มากขึ้น ต้องการที่จอดรถ และชุมทางรถไฟใต้ดินที่ทุ่งสงแทน ทำให้ถนนสายเก่าอย่างถนนราชดำเนินผู้คนเข้ามาจับจ่ายน้อยลง และความทันสมัยจากวัฒนธรรมภายนอก การเข้ามาของห้างร้านสมัยใหม่ ขนาดใหญ่ ความต้องการความสะดวกสบาย ความทันสมัยของคนรุ่นใหม่ เข้ามามีอิทธิพลกับความคิด ความเชื่อ ซึ่งเป็นปัจจัยภายในที่ทำให้ท่าวังซบเซาลง ผู้คนหันไปจับจ่ายในศูนย์การค้าขนาดใหญ่หรือทันสมัยกว่า จอตรถสะดวกกว่า และย้ายไปสร้างที่พัก

อาศัยที่มีที่จอดรถในย่านอื่น เหลือเพียงคนท้องถิ่นที่ผูกพันกับสถานที่และใช้ชีวิตประจำวันที่ยังคงดำเนินต่อไปอย่างเรียบง่าย และเรียบง่าย

สรุปปัจจัยที่ส่งผลต่อความเปลี่ยนแปลงของตึกแถวในชุมชนเมืองเก่าถนนราชดำเนิน นครศรีธรรมราช คือ ปัจจัยภายนอก ด้านการพัฒนาเมืองทางกายภาพ การให้ความสำคัญกับเส้นทางคมนาคมเฉพาะทางบก และความทันสมัย สะดวกสบาย ทำให้ปัจจัยภายใน คือ ความคิด ความเชื่อของคนในชุมชนเปลี่ยนไป และส่งผลต่อลักษณะกายภาพของชุมชน และสถาปัตยกรรม หากทำความเข้าใจปัจจัยการดำรงอยู่และการเปลี่ยนแปลง เจ้าของอาคาร ชุมชน และรัฐ นำมาพัฒนา ร่วมกัน โดยให้ชุมชนมีส่วนร่วม ให้การพัฒนาทั้งส่วนพัฒนาคุณภาพชีวิตคน สร้างจิตสำนึกในชุมชนและวัฒนธรรมชุมชนให้ คนรุ่นใหม่สืบทอดหรือฟื้นฟูต่อยอดไปพร้อมกับการพัฒนากายภาพของเมือง อย่างไม่ละเลยชีวิตวัฒนธรรมของย่านก็จะทำให้ เมืองมีความยั่งยืนจากภายในชุมชนเชื่อมไปสู่ภายนอก

6. อัตลักษณ์ของตึกแถวชาวเงินถนนราชดำเนิน อ.เมือง จ.นครศรีธรรมราช

จากการศึกษารูปแบบตึกแถวภาคเอกสารและการสำรวจภาคสนาม สรุปรูปแบบสถาปัตยกรรมที่เป็นอัตลักษณ์ของ ย่านนี้ได้ 3 แบบ คือ เรือนแถวครึ่งปูน-ครึ่งไม้ ตึกแถวชิโนยูโรเปียน และตึกแถวเงินพาณิชย์สมัยใหม่

รูปที่ 10 แสดงรูปแบบตึกแถวที่มีอัตลักษณ์ของชุมชนเมืองเก่า ถนนราชดำเนิน จ.นครศรีธรรมราช

(รหัส R01 รหัส R02 และรหัส R06 ตามลำดับซ้าย-ขวา)

ตึกแถวทั้ง 3 ประเภท มีความคล้ายคลึงกัน คือ ความสมมาตรของด้านอาคาร ความเท่ากัน ของซ้ายและขวา และการวางผังแบบจีน มีอาคารด้านหน้าใช้ค้าขาย ด้านหลังใช้เป็นที่อยู่อาศัยหรือเก็บของ มีลานกลางบ้าน มีบ่อน้ำ (สุภาวดี เชื้อพรหมณ์, 2546) อาคารหลังที่เก่าแก่ มักเป็นกำแพงรับน้ำหนัก รูปทรงได้อิทธิพลจากประเทศตะวันตก หรือเมืองท่าการค้า ละแวกเดียวกัน อาคารแบบนี้มักมีอาเขตด้านล่าง และตกแต่งรูปด้านปูนปั้นโค้งด้านหน้า ความเหมือนกันของตึกแถวใน ภูมิภาคภาคตะวันออกขึ้น คือ มีช่องลมระบายอากาศที่ผนัง หน้าต่างมักมีบานเกล็ดไม้ระบายอากาศ มีส่วนหลังคาบังแดดบังฝน ประตูด้านล่างเปิดได้กว้าง มีลานกลางบ้านที่มีบ่อน้ำ โครงสร้างหลังคาเป็นไม้ และบันไดไม้ สิ่งที่น่าสนใจแตกต่างออกไป คือ ตึกแถวย่านนี้ตกแต่งน้อยเท่าที่จำเป็น สันนิษฐานว่าด้วยประวัติศาสตร์ที่ต้องเร่งสร้างตามคำสั่งรัฐในสมัยนั้น ต้องการเน้น กิจกรรมค้าขายมากกว่าหน้าตา สมัยก่อนหาช่างหรือไม้จริงในการก่อสร้างในเมืองนคร และคตินิยมชาวนครศรีธรรมราชที่ไม่ ประดับตกแต่งจนเกินหน้าเจ้านายจะเป็นอับมงคล ส่งผลสำคัญให้เป็นรูปแบบตึกแถวที่เรียบง่ายเมื่อเทียบกับย่านอื่น

การเปลี่ยนแปลงของตึกแถวที่ศึกษา มาจากการปรับปรุงพื้นที่ใช้งานในอาชีพ และการซ่อมแซมอาคารที่ทรุดโทรม เป็นเหตุผลหลัก ส่วนตึกแถวอีกจำนวนหนึ่งที่ยังประกาศเช่า/ขาย ยังคงมี เนื่องด้วยการซ่อมแซมมีมูลค่าสูง ซึ่งรัฐควรเข้ามาให้การสนับสนุน และตึกแถวอีกจำนวนหนึ่งมีการใช้ป้ายร้านค้าหรือป้ายโฆษณาหรือทำแผงกั้นบดบังอาคารเพื่อการค้า รัฐควรมีมาตรการควบคุมระดับเมือง และสร้างการทำความเข้าใจในระดับชุมชนเพื่อการพัฒนาเมืองเก่าต่อไปอย่างเป็นรูปธรรม และการซ่อมแซมตึกแถวควรตระหนักในความแท้ และมีกรอบการปรับปรุงในระดับเมืองและเผยแพร่ให้ชุมชนทราบและส่งเสริมเชิงคุณค่าอาคารอย่างจริงจัง

7. สรุปและข้อเสนอแนะ

การอภิปรายผลนี้ตอบคำถามของการศึกษา คือ ปัจจัยการดำรงอยู่ของตึกแถวและชุมชน ยังดำรงอยู่อย่างเชื่อมโยงกับบริบทมิติประวัติศาสตร์ มิติในชีวิตวัฒนธรรม และมิติในตัวสถาปัตยกรรม ซึ่งดำรงอยู่ด้วยปัจจัยความเข้มแข็งของเครือญาติ และความรู้สึกร่วมของในย่านที่คุ้นเคย ความเป็นชุมชนชาวจีนที่เป็นลักษณะร่วมกันทางสังคมวัฒนธรรม ปัจจัยที่ทำให้เปลี่ยนแปลงจากปัจจัย คือ การพัฒนาเมืองทางกายภาพ และความทันสมัย ที่ส่งผลโดยตรงและโดยอ้อมสู่การเปลี่ยนแปลงรูปแบบตึกแถว และสรุปอัตลักษณ์ทางสถาปัตยกรรม 3 แบบ คือ เรือนแถวครึ่งไม้-ครึ่งปูน ตึกแถวชิโนยูโรเปียน และตึกแถวจินพานิชย์สมัยใหม่ ซึ่งอัตลักษณ์ร่วมกับตึกแถวในเขตร้อนชื้นในภูมิภาค มีการระบายอากาศ หลังคาหรืออาเขตด้านหน้ายื่น ยาวบังแดดบังฝน มีบ่อน้ำ ผังอาคารมีความเป็นจีนที่สมมาตร และไม่ค่อนิยมตกแต่งอาคาร อันเป็นลักษณะเฉพาะของถิ่นที่ และข้อเสนอแนะในการศึกษา คือ การพัฒนาย่านเมืองเก่าควรผนวกมิติของผู้คน การมีส่วนร่วมของชุมชน ในการช่วยสร้างแผนพัฒนาเมืองที่ชัดเจน ทั้งแนวทางการปรับปรุงทางกายภาพ และการสนับสนุนของภาครัฐส่งเสริมให้ผู้คนดั้งเดิมยังอาศัยอยู่ได้อย่างผาสุกไปพร้อมกัน จะทำให้เป็นการพัฒนาชุมชนที่ยั่งยืนแท้จริง

8. กิตติกรรมประกาศ

งานวิจัยนี้ได้รับงบประมาณสนับสนุนจากกองทุนส่งเสริมวิทยาศาสตร์วิจัยและนวัตกรรม โดยหน่วยบริหารและจัดการทุนด้านการพัฒนากำลังคน และทุนด้านการพัฒนาสถาบันอุดมศึกษา การวิจัยและการสร้างนวัตกรรม สัญญาเลขที่ B05F630040 ขอขอบพระคุณเป็นอย่างสูง

เอกสารอ้างอิง

กัณฐิกา กล่อมสุวรรณ. (2552). การเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจของจังหวัดนครศรีธรรมราช พ.ศ. 2439-2475.

(วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต, มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์).

คณะสถาปัตยกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยศิลปากร เสนอต่อ สำนักงานนโยบายและแผนสิ่งแวดล้อม กระทรวงวิทยาศาสตร์

เทคโนโลยีและสิ่งแวดล้อม. (2539). โครงการจัดทำแผนการจัดการอนุรักษ์และปรับปรุงสภาพแวดล้อมเมืองเก่า

นครศรีธรรมราช. กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัย.

ไชยรัตน์ เจริญสินโอฬาร. (2549). วาทกรรมการพัฒนา: อำนาจ ความรู้ ความจริง เอกลักษณ์ และความเป็นอื่น. พิมพ์ครั้งที่ 4. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์วิภาษา.

- ตรุณี แก้วม่วง, นิธิ เอียวศรีวงศ์, สุธิวงศ์ พงศ์ไพบูลย์, เคี่ยม สังสิทธิเสถียร และดิลก วุฒิปาณิชย์. (2542). *จีน: ผู้คนและวัฒนธรรมในภาคใต้. สารานุกรมวัฒนธรรมไทยภาคใต้. เล่ม 4. กรุงเทพฯ: มูลนิธิสารานุกรมวัฒนธรรมไทย ธนาคารไทยพาณิชย์.*
- ณัฐนิช จำรูญโรจน์ และกฤตพร หัวใจเจริญ. (2559). ปัจจัยที่ส่งผลต่อการเปลี่ยนแปลงของย่านท่าวัง จังหวัดนครศรีธรรมราช. *วารสารวิชาการคณะสถาปัตยกรรมศาสตร์ สจล.* 23(2), 73-89.
- ปัทม วงศ์ประดิษฐ์ และเกรียงไกร เกิดศิริ. (2561). ปัญญาสรรค์สร้างห้องแถวการค้า จังหวัดตรัง. *JARS.* 15(2), 71-89.
- ปुरुณ ขวัญสุวรรณ. (2561). มรดกแห่งชีวิตประจำวันในย่านที่หลากหลายของเมืองประวัติศาสตร์นครศรีธรรมราช. *สารอาศรมวัฒนธรรมวลัยลักษณ์ มหาวิทยาลัยวลัยลักษณ์ ฉบับพิเศษ สถาปัตยกรรมและการออกแบบ.* 18(1), 1-24.
- ไพบูลย์ ดวงจันทร์. (2542). สถาปัตยกรรมจีน: เมืองสงขลา. *สารานุกรมวัฒนธรรมภาคใต้. เล่ม 16. กรุงเทพฯ: มูลนิธิสารานุกรมวัฒนธรรมไทย ธนาคารไทยพาณิชย์.*
- เมืองคอนดอทคอม. (2563). *ภาพแปะฟ้า”เมืองคอนช่วงสี่แยกท่าวัง(ปัจจุบัน)ถึงคลองท่าวัง(ในอดีต)”*. เข้าถึงได้จาก: <https://www.gotonakhon.com/?p=6889>.
- สถาบันอาศรมศิลป์. (2562). *รายงานฉบับสมบูรณ์ โครงการจัดทำแผนแม่บทและผังแม่บทการอนุรักษ์และพัฒนาบริเวณเมืองเก่านครศรีธรรมราชเสนองังหวัดนครศรีธรรมราช. ม.ป.ส.*
- สันต์ สุวัชรานันท์ และวันฉัตร ด่านหงษ์มั่งกร. (2562). การสังเคราะห์ความเชื่อมโยงทางทฤษฎีของตัวตน พื้นที่ และชีวิตประจำวัน. *เจ-ดี: วารสารวิชาการ การออกแบบสภาพแวดล้อม.* 6(2), 21-35.
- สุภาวดี เชื้อพราหมณ์. (2546). *ตึกแถว ผลผลิตทางกายภาพและวัฒนธรรมในชุมชนเมืองเก่า จังหวัดสงขลา. (วิทยานิพนธ์สถาปัตยกรรมศาสตรมหาบัณฑิต, มหาวิทยาลัยศิลปากร).*
- อนิตา ต้นเองชวน. (2557). *การสำรวจและประเมินอาคารตึกแถวเก่าในย่านประวัติศาสตร์ชุมชนท่าวัง จังหวัดนครศรีธรรมราช. (วิทยานิพนธ์สถาปัตยกรรมศาสตรมหาบัณฑิต, มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์).*
- อุดม หนูทอง และมโน พิสุทธิรัตนานนท์. (2543). *สถาปัตยกรรมแบบจีน-ปอร์ตุเกส (Sino-Portuguese Style) ในเขตเมืองนครศรีธรรมราช. วารสารมหาวิทยาลัยวลัยลักษณ์.* 1(1), 85-114.
- อดิศร ศรีเสาวนันทน์ และวีระ อินพันทัง. (2559). แนวความคิดเรื่องสถานที่ และปรากฏการณ์วิทยา กับการศึกษาสถาปัตยกรรมพื้นที่. *วารสารวิชาการ คณะสถาปัตยกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยขอนแก่น.* 16(1), 1-20.
- Norberg-Schulz, C. (1971). *Existence, space & architecture.* New York: Praeger.
- Lefebvre, H. (1991a). *Critical of everydaylife: the one-volumn edition.* London, New York: Verso.
- Lefebvre, H. (1991b). *The production of space.* Oxford: Wiley-Blackwell.
- Steward, J. H. (1979). *Theory of culture change: the methodology of multilinear evolution.* 4th ed. Urbana: University of Illinois Press.
- Urban Redevelopment Authority (URA). (2021). *The Shophouse.* Retrieve form: <https://www.ura.gov.sg/Corporate/Get-Involved/Conserve-Built-Heritage/Explore-Our-Built-Heritage/The-Shophouse>.